

ЕТАПИ ПЕДАГОГІЧНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ О. РУСОВА

Олександр Олександрович Русов – один з найталановитіших освітніх діячів кін. XIX поч. XX століття, ім'я якого було несправедливо забуте. Це – видатний педагог, культурний і громадський діяч, просвітник, вчений, етнограф, фольклорист, статистик. Саме багатовимірність надбань вченого породжувала невпинний науковий інтерес до його постаті. Діяльність О. Русова була предметом наукового інтересу А. Дичинського, І. Житецького, П. Смутка, В. Науменка. Серед наших сучасників це – А. Катренко, Б. Петрук, Н. Побірченко, О. Сухомлинська, О. Рахно, С. Шамрай. Метою нашої статті є дослідження етапів педагогічно-освітньої діяльності О. Русова.

Педагогічно-просвітницька діяльність О. Русова протягом всього життєвого шляху була багатовимірною, зміст і характер її змінювалися під впливом суб'єктивних і об'єктивних причин. Враховуючи логіку становлення і розвитку особистості вченого, опираючись на зовнішні зміни (професійне зростання, зміни місць перебування тощо) і внутрішню еволюцію поглядів, появу і розробку нових теорій та ін., ми визначили чотири етапи педагогічно-освітньої діяльності О. Русова.

Перший етап – *початок педагогічної діяльності (1886–1874)*. Так, свою педагогічну діяльність Олександр Олександрович розпочав у 1886 р., одразу після закінчення університету. Наказом попечителя навчального округу від 19 листопада 1886 р. він був призначений учителем латинської мови в Златопольську класичну прогімназію в Чигиринському повіті Київської губернії, де мусив пропрацювати не менше 2-х років [6, арк.6-7].

Починаючи з 1969 року О. Русов стає вчителем грецької і російської мови у Києво-Подільській прогімназії. Паралельно він виконував і громадські доручення – був секретарем педагогічної ради. Крім того, молодому вчителеві

запропонували завідувати учнівською бібліотекою. У цьому ж році Олександр Олександровичу запропонували викладати і в Києво-Подільському відділенні Фундуклеївської жіночої гімназії [2].

26 квітня 1872 року директор 1-ї Київської гімназії Андріяшев призначає Олександра Олександровича учителем грецької мови [4].

Олександр Олександрович був яскравою, неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких енциклопедичних знань, високої культури, мав феноменальну пам'ять. «Це була, справді, жива різноманітна бібліотека, – згадуватиме один з його учнів, – сповнена безкінечної цікавості. Його пам'яттю можна було захоплюватися, до того ж вона була така ж різностороння, як і його знання» [5].

Крім того, для О. Русова була характерна одна з найважливіших якостей вчителя – гуманізм. Його гуманні відносини склалися з інтересу до особистості учня, особливостей його розвитку, співчуття та допомоги, поваги до його думки, високої вимогливості до його навчальної діяльності, турботи про розвиток його особистості. «Ми були здивовані ставленням до нас нового нашого вчителя, адже раніше вважали «греків» і «латиністів» людьми черствими і формалістичними...» [5].

Проте, незважаючи на свій високий потенціал у педагогічній діяльності, Олександр Олександрович все ж змушений був піти з посади вчителя. Для нього була притаманна одна з найголовніших якостей справжнього педагога – принциповість. Так, коли педагогічна рада несправедливо вирішила вигнати одного з учнів, О. Русов, як секретар, відмовився підписати протокол. Таким чином, у січні 1874 року Олександр Олександрович залишив свою педагогічну діяльність та переїхав до Петербургу, щоб там продовжити своє навчання та написати дисертацію на здобуття ступеня магістра слов'янознавства.

Другий етап – наукового пошуку (1874 – 1876). У Петербурзі Олександр Олександрович займається науковою діяльністю: багато часу проводить у публічній бібліотеці, веде активну дослідницьку роботу. Щоб покращити своє матеріальне становище, дає приватні лекції.

У 1875 році у Празі, виконуючи громадське доручення – видання повного «Кобзаря», О. Русов багато часу проводить у місцевих бібліотеках, збираючи матеріали для написання магістерської дисертації про чеського народного героя Я. Жижку, біографія і діяльність якого захоплюють дослідника.

Закінчивши видання «Кобзаря», перед Олександром Олександровичем постає проблема – що робити далі: чи продовжувати працювати на науковій ниві й закінчити свою дисертацію, чи шукати іншого шляху, щоб мати можливість матеріально себе забезпечувати. Вибір був зроблений не на користь наукової сфери. На початку 1876 року О. Русова запрошують обійняти посаду статистика у Чернігівському статистичному бюро. Так закінчується другий період педагогічно-освітньої діяльності вченого.

Третій період – активної освітньо-просвітницької діяльності (1876 – 1908), який розпочався з переїзду Олександра Олександровича до Чернігова. Оселившись тут, він деякий час займається питаннями освіти. Так, він вживав усіх заходів, щоб довести земським гласним потребу постанови, яка б «вживлювала у школах місцеву народну мову та видавництво підручників народною мовою» [3, арк. 6]. Проте дана постанова так і не була затверджена.

О. Русов, перебуваючи в Херсоні, займався питаннями освіти і як статист. Зокрема, за дорученням Херсонської і Чернігівської земських губерній він підрахував, скільки буде коштувати для них будівництво такої кількості шкіл, яка б могла забезпечити освіченість широких верств населення [7, с. 253].

Освітньою діяльністю Олександр Олександрович плідно займався під час другого перебування на Чернігівщині – виконував обов'язки спеціаліста-статистика для з'ясування стану шкільної справи в губернії та складання розрахунків для запровадження в ній загальної початкової освіти.

У сфері освіти Олександр Олександрович працював і як губернський гласний Борзнянського повіту. Цю посаду він обіймав з 1898 по 1900 рік. За цей період він брав активну участь у земських зборах, був секретарем та входив до складу комісії з питань народної освіти [3, Арк.6].

Займався питаннями освіти О. Русов і перебуваючи у Полтавській губернії, де вивчав стан шкільної справи з метою запровадження загального початкового навчання. Для комісії з народної освіти він підготував статистичні дані, що давали підстави для загального навчання

Основними ідеями освітньо-просвітницької діяльності у О. Русова були такі: українізувати початкову школу, демократизувати загальну освіту, видавати підручники національною мовою. Його концепція освітнього відродження полягала у всезагальній доступній освіті, яка за змістом і характером повинна бути близька народу, його ментальності. За допомогою своїх статистичних розрахунків Олександр Олександрович намагався покращити загальний стан освіти та підвищити відсоток грамотності народу.

Четвертий період – викладацької діяльності (1908 – 1915). У 1908 році О. Русов нарешті отримує шанс продовжити свою педагогічну діяльність. Він отримує пропозицію обійняти посаду викладача статистики від директора Київського комерційного інституту.

Олександр Олександрович читав розроблені ним курси: «Історія і теорія статистики», «Страхова статистика», «Оціночна статистика», «Земське господарство», «Міське господарство», «Залізнична статистика», «Статистика та демографія». Деякі з них були надруковані на сторінках «Известий Киевского Коммерческого Института».

Крім лекцій, Олександр Олександрович проводив також практичні заняття зі статистики. Брав участь О. Русов і в громадському житті інституту: виконував обов'язки секретаря навчального комітету, очолював статистичний кабінет, був редактором інститутської газети.

Його репутація, авторитет, престиж значною мірою залежали від уміння спілкуватися, відчувати не тільки аудиторію, а й окремо кожного студента. «Він не був блискучим оратором, а викладав просто, діловито і трохи монотонно», – згадує колишній студент О. Русова М. Добриловський. А також додає, що його викладач був об'єктивним і гуманним у ставленні до студентства [1, с. 3].

Останні роки свого життя О. Русов присвятив викладацькій діяльності. В Олександра Олександровича з кожним роком все більшою ставала кількість годин та міцнішали відносини зі студентами. Однак тяжка хвороба – астма – заважала йому насолоджуватися життям і своєю улюбленою справою.

У 1914 році у зв'язку з початком війни О. Русов разом зі студентами від'їжджає до Саратова, однак вже через декілька днів тяжка хвороба здолала його. Так закінчився життєвий шлях великого педагога і освітнього діяча України.

Таким чином, нами виділено чотири етапи педагогічно-освітньої діяльності О. Русова: 1) перший етап – початок педагогічної діяльності (1886 – 1871), 2) другий етап – наукового пошуку (1874 – 1876), 3) третій період – активної освітньо-просвітницької діяльності (1876 – 1908), 4) четвертий період – викладацької діяльності (1908 – 1915).

Література:

1. Добриловський, Микола. О. О. Русов як професор / Микола Добриловський. – Львів, 1938. – Т.V. – 7 с.
2. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), Ф.ІІ, Оп.1, Спр.463, 3 арк.
3. ІР НБУВ, Ф.І, Оп. 1, Спр. 12605, 14 арк.
4. ІР НБУВ, Ф.ІІ, Оп.1, Спр.471, 2 арк
5. Пинчук, В. Памяти учителя / В. Пинчук // Приднепровский край (Катеринослав). – 1915. – 12 октября
6. Центральний державний історичний архів України (ЦДІА України), Ф.707, Оп.34, Спр.375, 14 Арк.
7. Шамрай, Сергій. Спомини Ол. Ол. Русова / Сергій Шамрай // За сто літ. Матеріали із громадського й літературного життя України ХІХ і початків ХХ століття. – К.: ДВУ, 1927. – С.238-258., С.253